

СИЛАБУС

навчальної дисципліни

«Міграція та крос-культурні комунікації»

2023 – 2024 навчальний рік

Освітня програма: «Соціальна робота та соціальна педагогіка».

Спеціальність: 231 Соціальна робота.

Галузь знань: 23 Соціальна робота.

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський).

Викладач	Попова Анастасія Сергіївна, к.пед.н., доцент кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти (лектор) Мельничук Алла Богданівна, асистент кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти (викладач семінарських занять) – заочна форма; Мацейко Наталія Володимирівна, асистент кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти (викладач семінарських занять) – денна форма;
Посилання на сайт	https://edu.bdpu.org/course/view.php?id=3894
Контактний телефон	063 335 99 68 (Попова Анастасія Сергіївна) 0 66 770 85 23 (Мельничук Алла Богданівна) 0 95 942 04 94 (Мацейко Наталія Володимирівна)
E-mail викладача	kovaleva.anastasia.45@gmail.com
Графік консультацій	вівторок: 12.00-14.00

Обсяг курсу на поточний навчальний рік

Форма навчання	Кількість кредитів/годин	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота	Звітність
денна	3/90	10	14	66	залік
заочна		6	6	78	

Семестр: VI семестр.

Мова навчання: українська.

Ключові слова: міграція, мігрант, міжкультурна комунікація, крос-культурна комунікація, конфлікт, стереотипи.

Мета курсу: підготовка здобувачів до ефективної участі в міжкультурних взаємодіях та управлінні міграційними процесами з акцентом на соціальну роботу.

Предмет курсу: міграційні процеси та крос-культурна комунікація.

Компетентності та програмні результати навчання:

Програмні компетентності:

ЗК-4 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

СК-7 Здатність до співпраці у міжнародному середовищі та розпізнавання міжкультурних проблем у професійній практиці.

СК-10 Здатність розробляти шляхи подолання соціальних проблем і знаходити ефективні методи їх вирішення.

СК-11 Здатність до надання допомоги та підтримки клієнтам із врахуванням їхніх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, гендерних, етнічних та інших особливостей.

СК-15 Здатність взаємодіяти з клієнтами, представниками різних професійних груп та громад.

СК-17 Здатність виявляти і залучати ресурси організацій-партнерів з соціальної роботи для виконання завдань професійної діяльності.

Результати навчання:

ПР -3 Ідентифікувати, формулювати і розв'язувати завдання у сфері соціальної роботи, інтегрувати теоретичні знання та практичний досвід.

ПР-23 Конструювати процес та результат соціальної роботи в межах поставлених завдань, використовувати кількісні та якісні показники, коригувати план роботи відповідно до результатів оцінки.

ПР-8. Критично аналізувати й оцінювати чинну соціальну політику країни, соціально-політичні процеси на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях.

ПРН-20. Виявляти етичні дилеми та суперечності у професійній діяльності та застосовувати засоби супервізії для їх розв'язання.

ПР-4 Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу соціальної проблеми.

ПР-21. Демонструвати толерантну поведінку, виявляти повагу до культурних, релігійних, етнічних відмінностей, розрізняти вплив стереотипів та упереджень.

Зміст курсу:

Тема 1. Загальні засади міграції.

1.1. Міграція: теорія та практика

Загальна характеристика поняття «міграція». Ознаки міграції та їх визначення. Причини міграції: економічні, політичні, соціальні та інші фактори. Фактори, які стимулюють відтік населення з певних регіонів. Фактори, які приваблюють мігрантів до інших регіонів. Типологія міграцій: внутрішня та міжнародна, добровільна та примусова. Характеристика поняття мігрант та його роль у сучасному світі. Класифікація мігрантів за різними ознаками: соціальний статус, місце походження, призначення міграції тощо.

1.2. Вимушена міграція: виклики та рішення

Типологія вимушених мігрантів за С. Кастлсом та їх характеристика. Класифікація міжнародних мігрантів за правовим статусом: біженці, тимчасові захисники, особи без громадянства тощо. Роль міжнародних організацій, зокрема ООН, у регулюванні міграційних процесів. Виклики, з якими стикаються вимушені мігранти: дискримінація, недостатність засобів існування, порушення прав людини тощо. Пошук рішень для проблем вимушеної міграції: міжнародне співробітництво, гуманітарна допомога, забезпечення прав та соціальної інтеграції мігрантів.

Тема 2. Міграційні політики в Україні і світі

2.1. Міграційна політика: теорія та практика

Загальна характеристика міграційної політики: її поняття, цілі та завдання. Міжнародна міграційна політика: основні принципи, міжнародні документи та організації, які регулюють цю сферу. Національна міграційна політика: особливості регулювання міграційних процесів в окремих країнах світу. Проблемні аспекти міграційної політики країн: виклики та можливі шляхи вирішення. Роль міжнародних та національних організацій у формуванні та регулюванні міграційної політики.

2.2. Динаміка міграційних потоків та їх вплив на суспільство

Характеристика найбільш популярних місць дистанції для різних категорій мігрантів: фактори, що впливають на вибір. Вплив міграції на міста дистинації: виклики та можливості для економічного, соціального та культурного розвитку. Регулювання потоків мігрантів на міжнародному та національному рівнях: стратегії та інструменти. Нелегальна міграція та «трафікінг»: особливості регулювання та заходи по боротьбі з ними. Характеристика міграційних потоків у різних сферах (освіта, туризм, трудова міграція тощо): основні тенденції та виклики.

Тема 3. Поняття «культура» та її роль у кроскультурній комунікації.

3.1. Основи крос-культурної комунікації

Поняття крос-культурної комунікації: визначення та ключові аспекти. Основні підходи до визначення поняття «культура» у контексті крос-культурної комунікації. Характерні особливості культури та її вплив на комунікативні процеси.

3.2. Менталітет, цінності та бар'єри у міжкультурній комунікації

Роль емпатії та симпатії в міжкультурній комунікації: вплив на розуміння та сприйняття іншої культури. Значення культурних цінностей і норм у міжкультурній комунікації: взаємодія та вплив на поведінку. Менталітет та ментальність: визначення та роль у формуванні культурних стереотипів. Міжкультурні бар'єри: аналіз основних перешкод у взаєморозумінні та спілкуванні між представниками різних культур.

Тема 4. Процеси засвоєння та взаємодії культур в міжкультурній комунікації

4.1. Процеси взаємодії культур у міжкультурній комунікації

Відмінності між інкультурацією та соціалізацією та їх вплив на формування культурної ідентичності. Фундаментальні етапи та психологічні механізми процесу інкультурації. Культурна трансмісія та важливість імітації, ідентифікації, сорому та провини у формуванні культурної особистості. Роль етноцентризму у сприйнятті та взаємодії культур: модель засвоєння чужої культури та альтернативи від нього, такі як культурний релятивізм. Формування особистісної, культурної, етнічної, національної ідентичності.

4.2. Глобалізація культури та космополітична ідентичність.

Процес акультурації та її форми: асиміляція, сепарація, маргіналізація та інтеграція. Психологічні та соціокультурні аспекти адаптації в умовах культурного шоку, разом з механізмами розвитку цього явища. Динаміка культури в контексті глобалізації: основні джерела культурної динаміки та доміанти міжкультурної взаємодії. Поняття толерантності, терпимості та інтолерантності: роль у формуванні культурного співжиття. Глобалізація культури та наслідки цього явища, включаючи космополітичну ідентичність та «Декларацію принципів толерантності» (ЮНЕСКО).

Тема 5. Комунікативний та когнітивний аспект крос-культурних комунікацій

5.1. Процес комунікації та його особливості

Співвідношення понять: спілкування та комунікація. Специфіка людського спілкування та його особливості. Моделі комунікаційних процесів: лінійна, трансакційна, інтерактивна. Роль та значення символів в процесі комунікації. Основні види комунікації: інформативна, афективно-оцінна, рекреативна, переконлива, ритуальна. Природа вербальної комунікації. Особливості вербального спілкування представників різних культур. Особистісні фактори комунікації.

5.2. Невербальна комунікація у міжкультурному контексті

Основні форми та засоби невербальної комунікації: кінесика, окулесика, такесика, проксемика, хронеміка, аускультация, ольфакція, гастика. Кінесика (жести, постанти тіла, міміка, хода). Окулесика (очна поведінка, візуальний контакт, прямиий погляд). Такесика (потискування рук, поцілунки, поплескування, обійми). Проксеміка (відстань між мовцями, просторове розташування комунікантів). Хронеміка (розрахунок часу). Монохромні та поліхромні моделі часу. Аускультация (свист, звуки оплесків, стук, тупання ногами, клацання). Ольфакція (мова запахів). Сислове навантаження запахів та їх зчитування у комунікативному контексті. Гастика (частування, прийняття їжі, споживання напоїв). Культурно-специфічні особливості невербальних кодів комунікації у різних культурах. Сутність, значення атрибутів в міжкультурній комунікації. Помилки атрибутів в міжкультурній комунікації: «мотиваційна», «ілюзорної кореляції», «помилкової згоди». Управління крос-культурною комунікацією: стратегії й прийоми ефективної крос-культурної комунікації.

Тема 6. Культурна стереотипізація та конфлікти в міжкультурному спілкуванні.

6.1. Феномен соціальних стереотипів

Інтерпретація поняття соціальний стереотип. Механізми формування соціальних стереотипів та їх функції. Культурні, етнічні, расові стереотипи. Міжнародні анекдоти як стереотипні уявлення про національний характер. «Прихована» стереотипність в повсякденній мові – прислів'я, приказки.

6.2. Поняття конфлікту та способи його розв'язання

Природа та зміст поняття «конфлікт». Причини виникнення конфліктів між комунікантами. Стили поведінки за конфліктних ситуацій. Відмінність у поняттях «конфлікт культур» і «культурний конфлікт». Стадії протікання і вирішення міжетнічних конфліктів. Типологія міжнаціональних, міжнародних конфліктів – способи їх врегулювання. Шляхи, прийоми, методи розв'язання конфліктів в міжкультурному середовищі.

Методи навчання: словесні (пояснення, розповідь, лекція, семінари бесіда (вступна, бесіда-повторення); наочні (ілюстрування за допомогою електронного опорного конспекту); практичні: (вправи, моделювання життєвих ситуацій); методи стимулювання навчальної діяльності (метод навчальної дискусії, метод опори на життєвий досвід здобувачів, створення ситуацій пізнавальної новизни); методи контролю і самоконтролю (метод усного контролю (метод письмового контролю, метод тестового контролю).

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять): навчальний курс складається з лекційних, семінарських занять, самостійної та індивідуально-дослідної роботи.

Заохочується висловлювання власної точки зору, творчий підхід до виконання передбачених програмою курсу завдань. Обов'язковим є дотримання принципів академічної доброчесності, що передбачає самостійне виконання різних видів робіт на оцінку. Унікальність тексту у самостійних роботах та ІНДЗ має бути не менше ніж 25 %.

Використання штучного інтелекту дозволяється у різних сферах академічного та дослідницького життя враховуючи принципи освітньої та дослідницької етики. Під час вивчення курсу здобувачі вищої освіти можуть використовувати штучний інтелект для аналізу даних у своїх наукових дослідженнях та проєктах, а також для оптимізації освітнього процесу. Наприклад, дозволяється використовувати алгоритми машинного навчання для прогнозування та аналізу результатів, що представлені у виконаних роботах або проєктах. Заборонене використання штучного інтелекту включає будь-які форми недоброчесної поведінки, такі як плагіат чи обман. Використання штучного інтелекту заборонено з метою генерації та виконання завдань, передбачених курсом. Також важливо уникати використання штучного інтелекту для порушення приватності та конфіденційності даних, а також для створення та поширення дезінформації.

Лекційні заняття передбачають надання здобувачам загального огляду ключових концепцій і тем, що включені в програму курсу. Вони служать для введення здобувачів у предметну область та створення основного теоретичного фундаменту з освітнього курсу “Міграція та крос-культурні комунікації”. Протягом лекцій викладач надає теоретичний матеріал та може також надавати приклади з реального життя, ілюструвати теоретичні поняття на прикладах, ініціювати обговорення та стимулювати інтерес до предмету шляхом звернення до дискусій щодо сучасних соціальних проблем і викликів. В процесі лекційного викладання, викладач також може використовувати навчальні матеріали, включаючи презентації, відеоматеріали та інші додаткові ресурси для наочного представлення інформації. Це допомагає студентам краще розуміти складні концепції та засвоювати матеріал більш ефективно. У результаті лекцій студенти отримують не лише базові знання з соціальних наук, але й навички аналізу, критичного мислення і спроможність застосовувати отримані знання до реальних ситуацій. Однак важливо пам'ятати, що кількість лекційних занять обмежена, і їх головна мета – встановити загальні основи і напрямки досліджень.

Семінарські заняття можуть доповнювати зміст лекційних тем або можуть передбачати розгляд відмінних від лекційних питань, які відображають зміст теми. Підготовка до семінарських занять передбачає усне опрацювання теоретичних питань за темою, спираючись на перелік рекомендованої літератури та самостійний пошук джерел для отримання необхідної інформації, з подальшим їх обговоренням у форматі дискусій, мозкових штурмів тощо. Відпрацювання пропущених семінарських занять є обов'язковим, здійснюється у форматі очного або дистанційного (на платформі Zoom) спілкування викладача зі здобувачем (не пізніше, ніж через тиждень з моменту проведення заняття та згідно графіку консультацій) Графік зустрічей для складання пропущених семінарських занять обговорюється зі здобувачем та викладачем для узгодження часу.

Підготовка завдань самостійної та індивідуально-дослідної роботи здійснюється у електронному (розміщення файлів на платформі Moodle) вигляді та передбачає усне обговорення питань протягом семінарського заняття з теми або під час індивідуальної/групової консультації. Завдання самостійної роботи та ІНДЗ виконуються у момент підготовки здобувача до семінарського заняття, виконанні завдання підвантажуються до початку семінарського заняття за певною темою. Роботи, які виконано не в повному обсязі або оформлено без дотримання вимог, повертаються здобувачеві на доопрацювання. Повторно здати роботу на перевірку необхідно не пізніше, ніж через тиждень після проведення заняття з відповідної теми (письмово/в електронному вигляді на платформі Moodle).

Важливо враховувати, що оформлення самостійної роботи та ІНДЗ передбачає форматування тексту відповідно до загальноприйнятих вимог (редактор Microsoft Word, шрифт Times New Roman,

розмір шрифту 14, без розстановки переносів, стиль – normal (звичайний), інтервал між рядками – одинарний. Назва файлу роботи повинна відповідати прізвищу + назва роботи, (Наприклад Попова_СР та ІНДЗ до теми 1). Параметри сторінки: - розмір полів: ліве – 2,5 см, праве – 1,0 см, верхнє – 2,0 см, нижнє – 2,0 см; сторінки без нумерації, абзац – 1,25, текст вирівняний по ширині.). Критерії оцінювання кожного виду роботи подано в мудлі під кожним завданням, яке необхідно виконати.

В умовах дистанційного навчання лекційні, семінарські заняття проводитимуться в онлайн-режимі у визначений розкладом час. Самостійні та індивідуально-дослідні роботи надсилаються на оцінювання через систему Moodle у визначений політикою курсу термін. Консультації здобувачів проводитимуться згідно визначеного вище графіку.

За умови оповіщення про повітряну тривогу, здобувач має право вийти з пари за попередженням викладача. Пропущену пару необхідно опрацювати асинхронно.

В рамках дисципліни можливе перезарахування результатів неформального та/або інформального навчання згідно з процедурою визначеною факультетом дошкільної, спеціальної та соціальної освіти на основі п. 8.2. «Положення про організацію освітнього процесу в Бердянському державному педагогічному університеті» від від 29.06.2023 року № 13/3.3.

Допуск до заліку передбачений за умов: набрання 25 балів за роботу протягом семестру, наявності усно зданих тем за семінарськими заняттями, наявності портфолію з самостійними та індивідуальними завданнями, завантаженими до мудлу по кожній темі.

Залік може проходити за двома формами (на вибір здобувачів ВО): письмовий залік та захист відповідей; тестування. За результатами продуктивної роботи протягом семестру та погодження з оцінкою – здобувачу може бути виставлена підсумкова оцінка, що дорівнює сумі балів набраних протягом семестру.

За умови невиконання політики курсу, наявності заборгованостей протягом семестру та недотримання дедлайнів визначених навчальним процесом та політикою курсу – здобувач не допускається до складання заліку з дисципліни.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наявність: технічне (комп'ютер, проектор); програмне (Microsoft Office: Power Point, Word, Moodle, репозитарій); наявність (презентації у форматі Power Point).

Система оцінювання та вимоги:

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Поточне тестування та самостійна робота						Середнє арифметичне за поточну роботу (максимально 50 балів)	Залік	Сума
Тема 1		Тема 2		Тема 3				
1.1	1.2	2.1	2.2	3.1	3.2			
25		25		25				
Тема 4		Тема 5		Тема 6				
4.1	4.2	5.1	5.2	6.1	6.2			
25		25		25				

Система нарахування рейтингових балів (поточний контроль¹)

№	Вид робіт за темами	Бали рейтингу (денна форма)	Бали рейтингу (заочна форма)
1	Тема 1.		
1.1.	Відповідь на семінарському занятті (2 години)	0 - 5	0 - 5

¹ Детальний розподіл балів та критерії оцінювання до кожного виду робіт представлені у «Системі оцінювання» та розміщені на електронній платформі підтримки навчання Moodle БДПУ

1.2.	Виконання самостійної роботи до теми 1: - Підготовка додаткових питань та опитування за ними;	0 – 5	0 – 5
1.3.	Виконання ІНДЗ до теми 1	0 – 10	0 – 10
1.4.	Тестування за темою 1	0 – 5	0 – 5
Максимум за тему 1		25 балів	
Тема 2			
2.1.	Відповідь на семінарському занятті (4 години)	0 - 5	0 - 5
2.2.	Виконання самостійної роботи до теми 2: - Підготовка додаткових питань та опитування за ними.	0 – 5	0 – 5
2.3.	Виконання ІНДЗ до теми 2	0 – 10	0 – 10
2.4.	Тестування за темою 2	0 – 5	0 – 5
Максимум за тему 2		25 балів	
Тема 3			
3.1.	Відповідь на семінарському занятті (2 години)	0 - 5	-
3.2.	Виконання самостійної роботи до теми 3: - Підготовка додаткових питань та опитування за ними.	0 – 5	0 – 10
3.3.	Виконання ІНДЗ до теми 3	0 – 10	0 – 10
3.4.	Тестування за темою 3	0 – 5	0 – 5
Максимум за тему 3		25 балів	
Тема 4			
4.1.	Відповідь на семінарському занятті (2 години)	0 - 5	-
4.2.	Виконання самостійної роботи до теми 4: - Підготовка додаткових питань та опитування за ними.	0 – 5	0 – 10
4.3.	Виконання ІНДЗ до теми 4	0 – 10	0 – 10
4.4.	Тестування за темою 4	0 – 5	0 – 5
Максимум за тему 4		25 балів	
Тема 5			
5.1.	Відповідь на семінарському занятті (2 години)	0 - 5	-
5.2.	Виконання самостійної роботи до теми 5: - Підготовка додаткових питань та опитування за ними.	0 – 5	0 – 10
5.3.	Виконання ІНДЗ до теми 5	0 – 10	0 – 10
5.4.	Тестування за темою 5	0 – 5	0 – 5
Максимум за тему 5		25 балів	
Тема 6			
6.1.	Відповідь на семінарському занятті (2 години)	0 - 5	0 - 5
6.2.	Виконання самостійної роботи до теми 6: - Підготовка додаткових питань та опитування за ними.	0 – 5	0 – 5
6.3.	Виконання ІНДЗ до теми 6:	0 – 10	0 – 10
6.4.	Тестування за темою 6	0 – 5	0 – 5
Максимум за тему 6		25 балів	

Підсумковий контроль

За підсумками навчання за один семестр здобувач вищої освіти може отримати 100 балів (50 балів² – поточне оцінювання + 50 балів – контрольне оцінювання (залік)).

² Мінімальний допуск до заліку здобувача можливий за умови набрання ним 35 балів за виконані роботи протягом семестру.

Підсумкова кількість балів визначається за формулою:

$$m = \frac{3K_1 + 3K_2 + 3K_3 + 3K_4}{n} + 50 = 100$$

де m – кількість набраних балів за вивчений курс;
 n – кількість залікових кредитів;
50 балів – екзамен або залік.

Загальна кількість балів за вивчений курс обчислюється таким чином: підраховується кількість балів, набраних під час поточного контролю за всіма заліковими кредитами, та ділиться на загальну кількість кредитів (визначається середній арифметичний бал). Потім до отриманого показника додаються бали, набрані під час заліку.

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS
90 – 100	A
78 – 89	B
65 – 77	C
58 – 64	D
50 – 57	E
35 – 49	FX
1 – 34	F

Список рекомендованих джерел:

1. Бурак О. С. Крос-культурна комунікація як наслідок глобалізаційних крос-культурних контактів, 2012. URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Grani/2012_5/27.pdf
2. Гуткевич С. О. Міжнародний менеджмент / С. О. Гуткевич, Г. В. Дмитренко, І. Г. Оніщенко, Ю. М. Сафонов. К. : Кафедра. 2015. 535 с.
3. Іващук І. О., Стахова Н. В., Живко М. А. Міжнародні міграційні процеси : навчальний посібник. Тернопіль. : ЗУНУ. 2022. 204 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/45203/1/%D0%92%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%BA%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>
4. Конспект лекцій з дисципліни «Міжкультурні комунікації: культура і влада» для здобувачів вищої освіти II курсу спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» денної форми навчання / Укл.: Чістякова І. М., Кудлай І. В., Білоусов О. С., Бабіна В. О., Моїсеєва Т. М., Латишева В. В. Одеса: ДУ «Одеська політехніка», 2021. 178 с. URL: <http://dspace.opu.ua/jspui/bitstream/123456789/12114/1/%d0%9a%d0%be%d0%bd%d1%81%d0%bf%d0%b5%d0%ba%d1%82%20%d0%bb%d0%b5%d0%ba%d1%86%d1%96%d0%b9%20%d0%9c%d0%9a%20%d0%9a%d1%96%d0%92%202021.pdf>
5. Методичні рекомендації до курсу «Міжкультурна комунікація: теорія і соціальна практика» (для бакалаврів гуманітарних факультетів) / О.М. Іщенко. К.: Вид. дім «Кий», 2019. 100 с. URL: <https://dphs.univ.kiev.ua/files/mkk2019.pdf>
6. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія / О.А. Малиновська. К. : НІСД, 2018. 472 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2018-07/Migration_Politic_Print-fin-3178a.pdf
7. Міграційне право України : навч. посіб. / [Сопільник Р. Л. , Ковалів М. В. , Єсімов С. С. та ін.]. Львів : СПЛОМ, 2023. 260 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5787/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20%D0%9C%D0%9F%D0%A3%20%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B9%2007.06.23.pdf>

8. Міграція в Україні: факти та цифри 2021. Міжнародна організація з міграції. 2022. 24 с. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/migration_in_ukraine_facts_and_figures_2021-ukr_web.pdf
9. Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих- мігрантів та членів їх сімей : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 18.12.1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_203#Text
10. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Міжнародні міграційні процеси» для бакалаврів галузі знань 05 “Соціальні та поведінкові науки”, спеціальності 051 «Економіка» / Укл. Стахова Н. В. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. 24 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/46549/1/%D0%9E%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%B9%20%D0%B7%20%D0%9C%D0%9C%D0%9F.pdf>
11. Попова А. С. Зміст і форми організації підготовки соціальних працівників до роботи з мігрантами в університетах Швеції. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук.журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2017. № (72). 315 с. С. 102 – 115. URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/03/12-1.pdf>
12. Попова А. С. Особливості соціального захисту мігрантів у контексті діяльності соціальних працівників: досвід Швеції. *Соціально-економічні та гуманітарні аспекти світових інноваційних трансформацій: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (26–28 квітня 2017 р., Київ–Суми)*. Суми, 2017. Т. 2. 224 с. С. 191 – 194.
13. Попова А. С. Професійна підготовка соціальних працівників до роботи з мігрантами. *Професійна підготовка фахівців соціальної сфери на засадах компетентнісно-зорієнтованої парадигми: колективна монографія* / О. Гуренко, Н. Захарова, О. Ілішова, В. Котляр, Н. Михайленко, К. Петровська, А. Попова, А. Тургенєва, С. Улюкаєв / За заг. ред.. к.пед.н., доц. К. Петровська. ТОВ «Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні»: Мелітополь, 2020. 248 с. С. 138-212.
14. Попова А., Тургенєва А. Досвід використання медіації у скандинавських країнах: можливості для вітчизняних медіаційних практик у галузі соціальної роботи. *Social Work and Education*. Vol. 8, No. 2. Ternopil-Aberdeen, 2021. Pp. 260 – 273. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/24484/1/Popova_Turgenieva.pdf
15. Попова А.С. Недержавна інституційна підтримка мігрантів в Україні у контексті здійснення соціальної роботи. *International scientific-practical conference Forming of modern educational environment: benefits, risks, implementation mechanisms: Conference Proceedings, September 29, 2017*. Tbilicy: Baltija Publishing. 196 p. – P. 55 – 58.
16. Попова А.С. Соціальна робота з мігрантами в Україні: досвід недержавних організацій. *Сучасні проблеми та перспективи розвитку психології і педагогіки: Матеріали міжнародної наукової конференції, м. Київ, 1-2 грудня 2017 р.* К.: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2017. 224.
17. Радченко І. Б. Вступ до теорії міжкультурної комунікації: Конспект лекцій. Харків: УкрДУЗТ, 2021. 80 с. URL: <http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/6235/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%B9.pdf>
18. Слюсаревський, М. М. Психологія міграції [Текст] : навч. посіб. / М. М. Слюсаревський, О. Є. Блинова. Вид. 2-е, переробл. і допов. Київ : Талком, 2018. URL: https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2020/05/migration-psych_slusar-blinova.pdf
19. Тодорова Н.Ю. Кроскультурний менеджмент: Навчальний посібник. 330 с. URL: https://ea.donntu.edu.ua/bitstream/123456789/2021/1/CCM_Todorova.pdf
20. Harris P. R., Moran R. T. Managing cultural differences. Houston: Gulf. Oxford University
21. Huntington S. The clash of civilizations and remaking of world order. New York: Simon and Schuster. 1996.

Інформаційні ресурси:

1. Бібліотека БДПУ [Електроний ресурс]. URL: <http://edu.bdpu.org.ua>

2. Сайт БДПУ [Електроний ресурс]. URL: <http://bdpu.org.ua>
3. Верховна Рада України. Офіційний сайт (законодавство) [Електроний ресурс]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
4. Офіційний сайт Р. Льюїса [Електроний ресурс]. URL: <http://blog.crossculture.com/>.
5. Офіційний сайт Г. Хофстеде [Електроний ресурс]. URL: <https://geert-hofstede.com>.
6. Офіційний сайт Ф. Тромпенаарса та Ч. Хемпден-Тернера [Електроний ресурс]. URL: <http://www.thtconsulting.com/>.

